

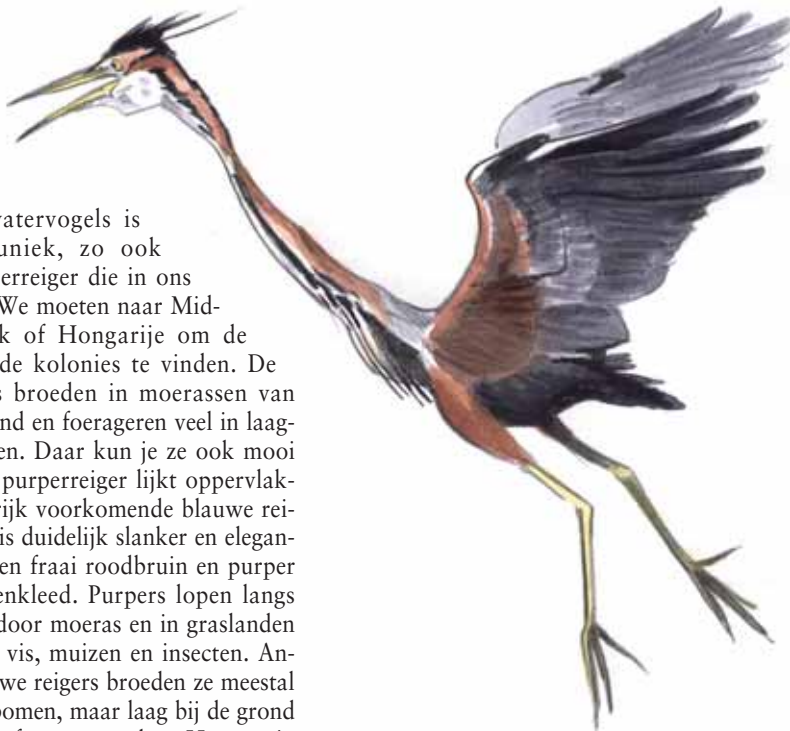


Purperreigers van het Groene Hart vliegen in

In de jaren negentig was het aantal broedparen purperreiger in ons land gedecimeerd tot zo'n 220. Nu zijn het er weer ruim 700. Die schommelingen worden vooral veroorzaakt door de omstandigheden in de Sahel, waar onze purpers overwinteren. Een klein aantal gezenderde vogels leert ons nu veel meer over de situatie daarginds.

Voor veel watervogels is Nederland uniek, zo ook voor de purperreiger die in ons land broedt. We moeten naar Midden-Frankrijk of Hongarije om de dichtstbijzijnde kolonies te vinden. De purperreigers broeden in moerassen van Laag-Nederland en foerageren veel in laagveengraslanden. Daar kun je ze ook mooi bekijken. De purperreiger lijkt oppervlakkig op de talrijk voorkomende blauwe reiger, maar hij is duidelijk slanker en eleganter en heeft een fraai roodbruin en purper gekleurd verenkleed. Purpers lopen langs slootkanten, door moeras en in graslanden op zoek naar vis, muizen en insecten. Anders dan blauwe reigers broeden ze meestal niet hoog in bomen, maar laag bij de grond in rietmoeras of nat moerasbos. Het terrein moet zeer ontoegankelijk zijn voor grondpredatoren. Dat maakt het tellen van kolonies ook vreselijk zwaar of soms vrijwel onmogelijk.

Eigenlijk is niet bekend hoeveel purperreigers er in het verleden in Nederland broedden. Omdat hun leefgebied zo ontoegankelijk is worden zelfs nu nog geregeld nieuwe kolonies ontdekt van deze grote vogels die heel verborgen kunnen leven. Maar dat er eind jaren zestig meer dan 900 paar broedden is wel zeker. Daarna stortte de populatie in tot ongeveer 220 paar in 1991. Die zware terugval werd voornamelijk veroorzaakt door een lange droge periode in de Sahel, een belangrijk overwinteringsgebied. Begin jaren negentig regende het weer over-



vloedig in de Sahel en nu herstelt de populatie zich langzaam. In 2009 broedden er 700 paar in ons land. Het herstel gaat niet overal voorspoedig. Foerageergebied is er nog in overvloed, maar de natte rietlanden of ondergelopen moerasbosjes waar ze graag in broeden zijn (te) beperkt aanwezig. Gelukkig helpt de aanleg van nieuwe moerassen, zoals die in de Ecologische Hoofdstructuur. Een aantal nieuwe moerassen is inmiddels gekoloniseerd door purperreigers. Uitbreiding van dit netwerk is essentieel om de populatie stevig en duurzaam te laten zijn.

Gezenderd en nog steeds te volgen
De populatiecrash werd dus vooral veroorzaakt door factoren op de trekweg. Dat bracht Vogelbescherming tot het inzicht dat

kennis over het gebruik van die trekroute nodig is om internationaal beschermingswerk vorm te geven. Met een inzamelingsactie onder haar leden bracht Vogelbescherming geld bijeen voor nader onderzoek. In 2007 - 2008 kon daardoor een aantal purperreigers van de Nederlandse broedpopulatie met satellietzenders worden uitgerust; zij moesten de trekweg in beeld brengen. De reigers kregen alle een naam en kunnen tot op heden op de website vogelbescherming.nl/purperreiger worden gevolgd op hun lange reis.

Voor effectieve bescherming van de purperreiger is het nodig om de ligging en het belang van Afrikaanse overwinteringsgebieden en Europese tussenstopgebieden te kennen. De te verwachten klimaatverandering zal vermoedelijk toenemende droogte veroorzaken in Afrika en het Mediterrane gebied. Tegelijk neemt de druk toe van menselijk gebruik op de wetlands in deze gebieden. Duurzame bescherming van wetlands in Europa en Afrika is belangrijk, niet alleen voor purperreiger, maar ook voor andere trekvogels die in Nederland op de Rode Lijst staan, zoals zomertaling, grutto en kempfaan. Belangrijke vragen zijn: welke route volgen purperreigers in Europa en in Afrika; hoe lang doen ze er over en waar pleisteren ze? Wat doen ze op de rustplekken? Waar in Afrika overwinteren purperreigers precies en blijven ze de hele winter op dezelfde plek?

De woestijn: dodelijke hindernis
In 2007 vertrokken de eerste Nederlandse purperreigers, waaronder drie juveniele vogels, met een satellietzender. Ze werden allemaal in Natura 2000-gebieden in het Groene Hart gezenderd. De vogels leverden een schat aan informatie. Hoewel we het zenderwerk lang voorbereid hadden en ook met reigers in gevangenschap getest hadden, was het toch spannend. Het bleek zeer goed te gaan. De gezenderde purperreigers vertoonden normaal gedrag en brachten als



een week naar Zuid-Sahel

gezenderde vogel jongen groot en trokken succesvol van en naar Afrika.

In het eerste jaar stierven enkele vogels onderweg in de woestijn. Op weerbeelden was te zien dat deze vogels in een zandstorm terecht waren gekomen. Maar ook zonder zandstormen bleek de woestijn de zwaarste hindernis. Drie reigers sneuvelden in Marokko.

Snelle trek vergt veel brandstof

De meeste purperreigers legden de afstand naar de Sahel in minder dan een week af. Ze vlogen vooral in de nacht en ochtend en rustten overdag op alle mogelijke waterrijke plekken, klein en groot. Ze vlogen over alle landschappen inclusief hooggebergte en zee. Dit is zeer opmerkelijk vanuit biologisch perspectief. De meeste grote vogels, zoals visarenden of ooievaars doen wel zeven tot tien keer zo lang over dezelfde afstand. Zij zweven op thermiek en zijn dus traag, want ze kunnen slechts een korte periode van de dag vliegen.

Voor de bescherming van de purperreiger is deze voortvarende trekstrategie een erg relevante ontdekking. De vogels moeten immers veel reserves opbouwen voordat ze uit

Nederland vertrekken. Daarmee zijn wetlands en veenweiden in Nederland niet alleen in de broedtijd van belang zijn maar ook ná de broedtijd, vóór de lange reis. Na het broedseizoen blijven de purperreigers in dezelfde foerageergebieden pleisteren die ze ook tijdens de broedtijd gebruikten. Ze slapen er ook het liefst vlakbij. In veenweidegebieden overnachten ze in bosjes en eendekooien. Weidevogelbeschermers willen deze bosjes nog wel eens weghalen vanwege het risico van schuilende predatoren. Het is dus verstandig om dan eerst te controleren of ze door purperreigers gebruikt worden! Dankzij het zenderproject ontdekten we ook nieuwe foerageergebieden en zelfs twee nieuwe broedkolonies.

De zoete smaak van reiger

Zeker één vogel werd in Marokko geschoten met een katapult. Een andere vogel werd mogelijk geschoten in Mali en tijdens een bezoek aan Sierra Leone ontdekten we dat daar ook geregeld purperreigers werden gevangen. Een jager glunderde bij de aanblik van de foto die ik hem liet zien van de purperreiger en vertelde 'dat ze heel erg

zoet smaken'. Dankzij reiger 'Gerrit' ontdekten we een fantastische vloedvlakte waar purperreigers talrijk waren.

We zenderden relatief weinig reigers die vervolgens uitwaaierden over heel West-Afrika en die overwinterden van Senegal tot in Ghana. Een ongelooflijk groot gebied vergeleken met het broedgebied in Nederland.



Voorkeur voor kleine wetlands

Compleet nieuw was de vondst dat de reigers in dit overwinteringsgebied heel erg plaatstrouw zijn. Jaar na jaar verbleven ze vrijwel de hele winter op dezelfde plek. Wel vonden er verplaatsingen plaats binnen Afrika tussen de Sahel en de tropen. De meeste Nederlandse purperreigers overwinterden overigens ten zuiden van de Sahel. Ook in Afrika verbleven de reigers vaak buiten de grote wetlands. Zowel onderweg als op de overwinterplek kozen ze kleine waterrijke gebieden zoals rivierdalen, stuwmeren en rijstvelden.

Het netwerk van kleine en grote natte gebieden is waarschijnlijk cruciaal voor de Nederlandse purperreigers. Het beschermingsbeleid zou zich in West-Afrika dan ook moeten richten op het behoud van waterrijke gebieden, groot en klein. We weten niet goed waardoor de sterfte in Noord-Afrika wordt veroorzaakt. Omdat alle Nederlandse reigers hier langstrekken is het zaak om uit te zoeken wat hier verbeterd kan worden. ●

